

POST-MODERN ERKEK(LİK)

Gülten UÇAN

Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Radyo Televizyon Sinema Bölümü Doktora Öğrencisi

ÖZ

Modernden postmoderne geçiş sürecinin sancılarını yaşamakta olan günümüz toplumlarında erkeklerin “erkek” olduklarına dair öz algularında köklü değişiklikler yaşanmaktadır. Araçsal akla yöneltilen eleştirilerle, kadın ve gay hareketlerinin toplumsal cinsiyet rollerine başkaldırısı ile kamusal alanın hakimi “rasyonel erkek” iktidarının meşruiyetini sorgulamak zorunda bırakılmıştır.

Modern toplum ile postmodern toplumun “erkeklik” tanımları, başka bir ifade ile erkeklerden beklentileri farklıdır. Çalışma modern kimliğinden styrlıp kendine alternatif post-kimlikler arayan erkeğin hegemonik söylem alanındaki mücadele sürecini sergileme amacı gütmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Toplumsal cinsiyet, erkeklik, modernizm, metroseksüel, überseksüel*

POST-MODERN MASCULINITY

ABSTRACT

There have been radical alterations in the self-perceptions of men about being a “man” in today’s societies which carry the pains of the transition from modernity to post-modernity. The legitimate power of “rational man” has been questioned by criticism directed towards the instrumental mind with the rebellion of women and gay movements against social gender roles.

Definitions of “masculinity”, in other words, the expectations from men in modern and post-modern societies differ. This study aims to lay bare the challenge the man has been subject to in the hegemonic discourse, how he seeks alternative post-identities for himself to get rid of his modern identity.

Keywords: *Gender, masculinity, modernism, metrosexual, ubersexual*

I. Giriş

“Erkeklik”, erkeklerin sahip oldukları biyolojik cinsiyeti gerekçe göstererek toplumsal yaşamda oynamaları gereken rolü, ne hissedip nasıl ifade etmeleri gerektiğini anlatan yönergeler toplamıdır. Toplumsal cinsiyet olarak “erkek”in biyolojik olandan farklı olarak somut gerçeklere dayanan, ezeli ve ebedi bir tanımı yoktur. “Erkek”, tamamıyla kültürel bir kurgudur. Toplumda erkeğin nasıl olması gerektiğine dair savlar süreç içerisinde değişir, söylem alanı içinde eski ve yeninin hegemonik iktidar mücadelesi “erkek”i tanımlar.

Modernizm “erkeklik” kavramının içini kendisine hizmet edecek biçimde doldurmuştur. Yaşadığımız “post” ya da “geç” öneki dönem ise “modern erkeklik” kurgusunu tehdit etmekte ve değişmeye zorlamaktadır. Kadın hareketi söz konusu kimlik bunalımını tetikleyen unsurların başında gelir. Kadınların kamusal yaşamdaki mücadelesinin özel alana da yansması sonucu, cinsler arasındaki iktidar ilişkilerini sorgulamak zorunda kalan erkekler için kadın hareketi özkimliklerini hedef alan bir tehdittir. Bizimki gibi geleneksel toplumlarda buna “geleneksel değer yargılarının dayatması” şeklinde üçüncü bir baskı unsuru daha eklenebilir. Postfordist dönemin üretim ilişkileri erkeğin biyolojik avantajlarını dezavantaja dönüştürmüş, yeni düzenin beklentileri de modern erkek tarafından karşılanamaz hale gelmiştir.

“Erkeklik” ve “kadınlık” birbirlerini üreten metaforlardır. İktidar olan her ne kadar “erkeklik” gibi görünse de karşılıklı etkileşim süreci içerisinde her iki cinsiyet de birbirlerinin oluşumunu ve dönüşümünü sağlamaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyeti kalıplaşmış değer yargıları -başka bir değişle bir “yapı”- olarak değil, süreç içinde oluşum halindeki bir “performans” olarak ele almak gerekir (Maral, 2004: 128). Çalışma bu noktadan hareketle “erkek”in modern toplumda içinde bulunduğu kimlik bunalımının ve yaşadığı “performans düşüklüğü”nün nedenlerini araştırmaktadır.

II. Araştırma konusu: “Erkek”

Sosyal bilimlerde “erkeklik” üzerine yapılan çalışmalar 1970’lerden - ama özellikle 1987’den- sonra ikinci dönem feminist akımın konuya gösterdiği ilgi ve gay hareketin yükselen sesi ile artmıştır. Erkekler -sıkça ifade edildiği gibi- bilimin aklı ve gözü kendilerinde olduğu için feminist hareketten önce kendilerine nesne olarak bakamamışlardır. Çünkü “erkek”, “normal olan”dır; referans noktasıdır. “Erillik” (masculinity) İngilizce’nin günlük diline bile ancak 19. yüzyılın son yirmi yılında girebilmiştir (Cengiz vd., 2004: 54).

Kuramsal düzeyde “erkeklik” çalışmaları, biyolojik özelliklerinin erkekleri kadınlar karşısında dezavantajlı hale getirdiğine ilişkin bilimsel araştırmalardan yola çıkan Harris tarafından yapılmıştır. Daha sonra Parsons’un yapısal-işlevselci yaklaşımı içinde *cinsiyet rolleri* kavramlaştırması ile erkeklerin toplumsal yapıda üstlendikleri rollere odaklanılmıştır. “Erkek rolü” toplumsal normların, değer yargılarının ve diğer toplum üyelerinin beklentileri doğrultusunda davranmayı gerektirir. Toplumsal cinsiyet üzerine yapılan araştırmalara erkeğin “erkeklik” rolü tarafından ezilmekte olduğu sonucuna ulaşan rol kuramı egemen olmuştur. “Erkeklik” sadece kadına yönelik bir baskı biçimi olarak değil, her iki toplumsal cinsi de “yıkıcı bir kimlik” biçimi olarak ele alınmaya başlanmıştır (Atay, 2004: 22-23). Bu kuram tarihselliği dışladığı, apolitik ve psikolojik indirgemeci olduğu için eleştirilmiştir (Alemdaroğlu ve Demirtaş, 2004: 210).

Alternatif bir yaklaşım sosyolojik perspektif ile kapitalist iş kültürünün erkekliğin inşasındaki rolünü inceleyen Andrew Tolson’dan gelmiştir. Tolson, işçi sınıfı erkeklerinde “fiziksel güç, dayanıklılık ve erkekler arası dayanışma”,

orta sınıf erkeklerinde “rekabet, hırs, toplumsal sorumluluk duygularını belli etmeme”, bürokratik görevlerdeki erkeklerde ise “görev duygusu ve kendini disipline edebilme” ilkeleri üzerine kurulmuş “erkeklik” kurguları olduğunu savunmuştur (Maral, 2004: 129).

“Erkeklik” kavramı üzerinde düşünürken kullanılan en güncel yaklaşım ise *hegemonik erkeklik* kavramıdır. “Hegemonik erkeklik” herhangi bir tarihsel dönemde ve kültürde “erkeklik” kavramının sınırlarını çizenin ve erkekleri özne pozisyonunda inşa edenin iktidar ilişkileri olduğunu söyler. Erkeklerin birbirleriyle ve kadınlarla olan ilişkileri “erkeklik” söylemini oluşturur, besler ve zamanı geldiğinde dönüştürür. Belirli bir anda egemen olan “erkeklik” söyleminin içerisinde mücadele halinde pek çok argüman bulunur. Değişen toplumsal koşullara göre sürekli mücadele halindeki bu argümanlardan bazıları gücünü kaybederken, bazıları egemen olur. Böylece “erkeklik” bir süreç içinde sabitlenmeksizin sürekli yeniden oluşur. Her kimlik biçimi gibi “erkeklik”in de tanımını yapmak bu nedenle zordur. Çünkü bahsi geçen çok boyutlu, değişken ve sürekli inşa halinde bir süreçtir. Bu yaklaşıma göre “erkek”i sabit bir öz gibi tanımlamak ve incelemek mümkün değildir. Bir toplumda belli bir dönemde var olan çoklu “erkeklik” tanımlarını ve bunlar arasındaki “ittifak, egemenlik ve boyun eğme ilişkilerini” görmek bu yaklaşım sayesinde mümkün hale gelmiştir. Örneğin eşcinsellikten bahsederken kullanılan dil üzerinde yapılacak bir söylem analizi, kimin “erkek” olduğu kimin olmadığı temel sorusuna verilen cevapların tümünü “erkeklik” kavramını tanımlamak için kullanır. “Hegemonik erkeklik” yaklaşımından hareketle yapılacak bir analiz anlam üzerinde yürütülen iktidar mücadelesinin bütün taraflarını ve argümanlarını teşhir eder. İktidar olma potansiyeli taşıyan -başka bir ifade ile kavramın ileride taşıması muhtemel- bütün anlamları bugünden görme olanağı sunar.

“Hegemonik erkeklik”, “erkeklik” kavramının dönüşümünü anlamak, anlatmak açısından yararlı bir kuramsal yaklaşımdır. “Erkeklik”in sadece “heteroseksüellik”, “homofobi” ya da kadınlar üzerindeki iktidar karşısındaki konumu üzerinden değil, farklı boyutlarda da incelenmesini sağlar. Donaldson’ın dikkat çektiği gibi erkeklerin kendilerini sadece kadınlar üzerindeki değil, “diğer erkekler üzerindeki kontrol ve egemenlik” ilişkileri üzerinden de tanımladıklarını görmemiz bu bakış açısı sayesinde mümkündür (Alemdaroğlu & Demirtaş, 2004: 211-212).

III. Modernizmin erkekten beklentisi

Tarım öncesi avcı-toplayıcı dönemde –ki insanlık tarihinin yaklaşık yüzde 99’luk kısmını ifade eder- kadın ve erkeğin toplumsal ilişkilerde eşit olduğu kabul edilmektedir. Antropologlar kendisini doğanın bir parçası olarak algılayan, mülkiyete, hiyerarşiye, saldırganlık ve rekabete yabancı insanoğlunun, saban tarımına başlaması ile birlikte ataerkil düzene geçtiğini söyler (Kottak, 2001: 17). Erkek toprak anayı gücünü kullanarak dize getirmiş, eşitlikçi toplumsal düzeni bozmuş, toprak yerine tohumu kutsayan aklı ile yeni düzenin efendisi olmuştur.

Geleneksel toplumlarda ataerkil iktidar “erkek”e kendisini aile ve toplum içerisindeki ilişkileri aracılığıyla tanıma ve sunma imkanı vermiştir. 19. yüzyılda erkeği tanımlayan “yaptığı iş, harcadığı emek” olmuştur; “eğer bir adamın işi yoksa, o bir erkek olmaktan daha az bir şeyi ifade ed(er)”(Reilly, 2006: 65). Bu noktadan hareketle “erkek”i tanımlayabilmek için modern toplumun kavrama ne kattığını anlamak, erkekler için nasıl bir kimlik tasarladığını görmek gerekir.

Modern toplumu toplumsal cinsiyet rolleri açısından önceki dönemden ayıran üç ana unsurdan söz edilebilir. İlki 19. yüzyılda kapitalist piyasa ilişkileri yaygınlaşması ile toplumun ve toplumsal ilişkilerin ticarileşmesidir. İkinci olarak bu dönemin gurusu rasyonelleşmedir. Son olarak da modern hayatın kamusal/özel hayat ayrımı, kadın-erkek ilişkilerinin tanımlandığı asli düzlem haline gelmiştir. Bu üç unsur modern hayatın en temel niteliğidir (Poole, 1993).

Şimdi bu toplumsal özelliklerin cinsiyet rollerine ne kattığını inceleyelim:

Piyananın itici güçlerinden birisi işbölümüdür. İşbölümü bireyi önceki toplumlarda görülmeyen düzeyde diğer bireylere bağımlı hale getirmiştir. Bireyler rasyonel düşünen, kendi çıkarlarını maksimize etmeye odaklanmış bir bilince sahiptir; elbette ki teorik olarak. Modern birey açısından ilk çelişki burada ortaya çıkar, kendini diğerlerine hem bağımlı hem de olabildiğince ayrı, onlardan yalıtılmış kavramak zorundadır. Sonuçta rasyonel düşünen bireyin araçsal aklı, diğerlerini kendi çıkarları lehine davrandıkları sürece yanında tutmasını, aksi takdirde uzaklaştırmasını söyler. Yani piyasa bireyden başkalarının işbirliğine muhtaç olduğu halde onları umursamayan bir zihin yapısında kalmasını bekler.

Piyasa ilişkileri diğer yandan bireyleri sürekli arzularını keşfetmeye ve doyurmaya çağırır. Haz yönelimli, benmerkezci, empati yoksunu (ama rasyonel) bireyin yeniden üretilerek sisteme katılması sorunludur. Çünkü yeniden üretimi gerçekleştirecek kurum olan “aile” ancak bireyleri eşleri ve çocukları için benmerkezli düşünme biçimlerinden fedakarlık yapmaya itecek nedenlerin olması halinde kurulabilir; oysa modern bireyin araçsal aklı bu potansiyelden yoksundur. Dolayısıyla modern birey, kendini çıkar ilişkileri üzerinden kavrayan olabildiğince soyut ve tutarsız bir kimliğe sahiptir.

Rasyonellik mantığı üzerine kurulu kapitalist sistemin devamını sağlayacak bireyler için modernizme uyumlu bir kimliğe sahip olmak alternatifsiz ve meşrudur. Çünkü Weber’in ifadesi ile “(rasyonel) kurumlar ve pratikler içinde yaşayanlar, hayatlarını toplumsal olarak onlara sunulmuş kanallar içinde kazanmaktan kaçınmazlar” (Aktaran: Poole, 1993: 58) Modern toplumda yaşamak rasyonelliği bir hayat tarzı ve kimliklenme biçimi olarak içselleştirmeyi ve öyle davranmayı gerektirir. Rasyonel bireyin hüküm sürebileceği tek düzen “modern” olan, toplumsal cinsiyet rolü “erkek” olan, alan da “kamusal alan”dır.

Bu formülasyondan da anlaşılacağı gibi kendi arzuları peşinde koşmaya güdülenmiş, başkalarına bağımlı olduğu halde bu bağımlılık ilişkisini onları araçsallaştırarak yaşayan, duygu yoksunu rasyonel birey, kamusal hayatta varolma mücadelesi veren “erkek”tir. Piyasa ilişkileri alanına girmeyi talep eden kadının erkek aklın yarattığı düzene uyması beklenir.

Modernizm erkekler için kamusal, kadınlar için özel hayatta “ideal” kumaşlardan yapılmış birer elbise biçmiştir. Erkeğin, hayatın kamusal kısmında rekabetçi piyasa koşullarında rasyonel düşünüp davranması beklenir. Kadın ise özel hayatta erkeği işgücü olarak yeniden üreterek sistemin sürekliliğini sağlamakla görevlidir. Kadın sistemin irrasyonel bireydir.

Erkek aileye geçimini sağlayarak katkıda bulunur. Bunu yapabiliyor ise kamusal alanın iktidar düzeninin küçük bir prototipini evde kurar, yani ekonomik gücü ile ailenin nihai karar mercii olur. Erkekler ev içinde kamusal hayatın, kamusal hayatta da ev hayatının temsilcisi rolünü oynarlar (Poole, 1993: 74); ama yine de ev yaşamı kadının, kamusal yaşam erkeğin sahnesidir. Özel hayatın sınırları kadının özelliklerine göre çizilmiştir. Araçsal aklın kamusal alanda irrasyonel kıldığı “bir diğerini düşünme” gerekçeleri, özel hayatın kadını doğasında rahatlıkla bulunabilir. Çünkü kadın bir eş ve anne olarak irrasyonel duygusal ilişkilerin toplamından ibarettir. Rasyonalite kadınlığın aşılmasıdır (Lloyd, 1993: 132). Modern toplumda duygusal ve bu nedenle irrasyonel olan ne varsa özel alana hapsedilmiştir. Kamusal alan sınırlarını özel alanı -ve kadını- Ötekileştirerek çizmiştir.

Modernizmin atfettiği toplumsal cinsiyet rolleri kadınların ve erkeklerin kendilerini ve birbirlerini algılama çerçevelerini, kimlikleri belirler. Modern toplumlarda özel alandaki başarılar bireylerin kimliklerinin parçasıdır. Erkeklerin işsizlik gibi bir krizi özel alandaki değer ya da iktidar kaybı şeklinde kavraması bundandır. Modern erkek, rasyonel aklı ile piyasa koşullarında varolma savaşı veren, kimliğinin muğlak sınırlarını özel alandaki kadına bakarak çizen bireydir. Piyasa ilişkileri onu benmerkezli, arzu yönelimli yaparken, rasyonel mantık başkalarının çıkarlarını düşünmekten alıkoyar, kamusal/özel alan ayrımı da tüm bu bakış açılarını özel alana özgü kılarak kamusal olanı sorgulamaksızın meşrulaştırır, özel alan üzerinde hakim kılar.

Kamusal alan/özel alan, erkek/kadın gibi kutuplaşmalar modern toplum tarihinin ürünüdür. Kapitalizmin işine gelen akıl yürütme ve kimlik biçimleri modern toplumda egemen hale gelerek diğerlerini marjinalleştirmiştir. Başka bir ifade ile araçsal akıl, amaç yönelimli akıl, yani erkek akıl modern topluma en uyumlu düşünme biçimi olduğu için egemendir.

Üretim biçiminin postfordizme evrildiği günümüzde erkekleri daha zor günler beklemektedir. Modernizmin “post” öneki döneminin erkekten beklentileri modern döneme nazaran daha belirsizdir. Çünkü modern bireyin nasıl inşa edileceği, tutarlı kılınacağı belirlenmiştir, postmodern dönemde ise amaç hiçbir kimliğin asla sabitlenmemesidir. Bu nedenle her “post” kimlik gibi “erkeklik” de çok parçalı, belirsiz, kaygan ve istikrarsızdır; süreç halinde

kavranabilecek biçimde söyleme dağılmıştır (Kellner, 2004: 190). Postfordizmin seri hareket etme, her an değişime hazır olma, risk alma, düzenlemelere daha az bağlanma beklentileri de eklenince günümüz postmodern erkeği “kararsız, yönünü kaybetmiş ve çoğu zaman da kederli” (Salzman, 2006: 20) bir ruh haline bürünmüştür. İçinde bulunduğumuz geçiş döneminde postfordizm modern erkeğin daha esnek olmasını talep etmektedir. “Esneklik” sürekli değişme talebi ile yaşamda risk ve stres unsurunu yükselterek kaygı ve güvensizlik hislerini kamçulamaktadır.

Piyasa teknoloji ağırlıklı üretim rejimi ile “erkeklik” tanımının mihenk taşlarından olan kas gücünü değersizleştirmiştir. Kamusal alanda kendini ispatlamaya kadından daha fazla ihtiyaç duyan erkeğin hizmet sektörünün ivme kazandığı yeni ekonomik sistemde, iletişim becerilerini arttırması ve kadınlarla daha başa baş mücadele etmesi gerekmektedir. Kadınların daha fazla ve daha aktif iş yaşamına dahil olması ile modern erkeğin egemenliği çöküş sürecine girmiştir.

Günümüz erkekleri, “modern erkek” tanımının dışında kendilerini bulmak zorundadır. Erkekler yaşadıkları kimlik bunalımını feminizm düşmanlığı ile geleneksel rollerini talep ederek ya da *metroseksüel* ve *überseksüel* kavramları ile sisteme eklenerek aşmaya çalışmaktadırlar.

IV. Günümüz egemen “erkeklik” söylemi

“Erkeklik”, günlük yaşam pratikleri içinde zihinsel temsillerde sürekli müzakere yoluyla inşa edilen, bu nedenle sabitlenmesi mümkün olmayan, tek ve bütünü ifade eden tanımla yapılamayacak bir kavramdır. Her toplum kendi “erkek”ini yaratır; ancak kavramsal olarak “erkeklik” her toplumda şu genel temalar altında yürütülen söylem mücadelesi içinde biçimlenmektedir. Erkek; heteroseksüeldir; başarılıdır; statü sahibidir; cesurdur; ekonomik açıdan bağımsızdır; ailesine bakar/bakmalıdır; rasyoneldir; duygularına hakim olabilir; feminen hiçbir tavır ya da düşünceye sahip olamaz; saldırgan ve şiddete meyilli olabilir. Bu niteliklere sahip olduklarını yani “erkek” olduklarını kanıtlamak için bireyler, “erkeklik” söyleminin kölesi haline gelmişlerdir (Atay, 2004: 26). “Erkek” kimliği kendini kanıtlama mücadelesi sırasında biçimlenir. Erkekler “erkeklikleri”ni sadece kadınlarla değil hemcinsleriyle olan iktidar ilişkileri içerisinde de ispat etmek zorundadırlar. “Dişiliğin tersine erkeklik verilir. Bağışlanan bir şey olduğu için geri de alınabilir” (Real, 2004: 27). Erkekler bu nedenle sürekli sınanma ve birbirlerini sınama mücadelesi içindedirler. Bu açıdan bakıldığında “erkek olmak” bitimsiz bir süreçte “büyük bir imkansızın peşinde koşmak” (Atay, 2004: 23) demektir.

Modernizmin toplumsal cinsiyet rollerinden kendisine biçtiğinin gereğini yerine getirememişken, “post” dönemin arzuları ile karşılaşan günümüz erkeği kimlik bunalımına girmiş; krizinden kurtuluş çareleri aramaktadırlar. Bu uğurda en kestirme yol kadın düşmanlığı gibi gözükmektedir. Bu tavrı benimseyenlerin amacı kadınlara karşı kaybedilen mevzileri geri kazanmak ve geleneksel modern erkek kimliğine sahip çıkmaktır.

Günlük yaşamın pratikleri içinde halihazırda görmekte olduğumuz ataerkil toplum yapısının izdüşümü olan bu erkek söylemi, güçlenen kadın hareketi karşısında savunma durumundan çıkıp, saldırıya geçmiştir. Akyüz'den yararlanarak bu söylemin argümanlarından bazıları şu şekilde özetlenebilir:

- “Erkek bünyesi daha sağlam olduğu halde, kadınların erkeklerden ortalama beş yıl daha fazla yaşadığı bu ülkede erkeklerin ‘geçim sağlama makinesi’ olarak kullanıldığı, erkek egemen bir toplumda erkeklerin ortalama ömür düzenlemelerinin de kaldırılmasını talep ederiz.
- Feministler gerçek eşitlik için değil, kadınların daha fazla eşitliği için çalışıyor. Biz erkeklerin de kendi haklarımız için bilinçlenmemiz örgütlenmemiz gerekir.
- Geleneksel ‘erkek adam’ kimliği modern kadın kimliği karşısında kaybetmeye mahkum. Hatta bu kimlik erkeği bu tip kadınlar tarafından daha rahat sömürülebilir hale getiriyor.
- Erkekler Osmanlı gibi egemen ama sürekli güç kaybediyor. Kadınlar ise Avrupa ülkeleri gibi dinamik ve yenilikçi tarzıyla sürekli güç kazanıyor.
- Değişmedik, gücümüzü, kendimizi yenilemek için harcamak yerine kendimizi savunmak için harcadık...Dünya çok değiştiği halde köprülerin altından çok sular aktığı halde biz hep aynı erkek kimliğine saplanıp kaldık. Kendimizi yenileyemedik, kendimize yeni bir kimlik yaratmayı, kadınların istediğini yapmak ya da ‘kılıbıklaşmak’ gibi görenlerimiz oldu... Oysa yeni bir erkek kimliği geliştirmek başka, kadınların istediği gibi bir erkek olmak başka. Kadınların istedikleri şekli almadan kendimiz yeni bir erkek kimliği tanımlayabiliriz” (Akyüz, 2005).

Ataerkil erkek bakışı ile söylemin hegemonik iktidar alanında çatışma halinde olan, post zamanların “metroseksüel” ve “überseksüel” kavramları ile ifade edilen “erkek” kimliğidir. Modernizmin, rasyonel aklının gösterdiği “doğru”lar uğruna savaşıyor, sert köşeli ataerkil erkek, post-fordist üretim ilişkilerinin güdümünde her konuda esneyebilen, uzlaşmacı, duygusal metroseksüel erkek ile söylem alanında mücadele halindedir. Metroseksüel kavramı, değişen çalışma koşullarına, tüketim alışkanlıklarına ya da sosyal yaşama ve elbette kadın iktidarına her ne şekilde olursa olsun ayak uydurabilen, “esnek” erkeği ifade etmek üzere geliştirilmiştir.

Metroseksüel erkeklik kavramını eleştirenler günlük yaşamda bu tanıma uyan erkek bulamayacağımızı ileri sürerler. Bu görüşe göre medya metroseksüel erkeği yayınladığı rol modelleri aracılığıyla “icat etmiştir” (Salzman, 2006: 89). Ancak kavramın ortaya çıktığı yer olan Amerika’da yapılan bir alan araştırması toplumda dış görünüşleri için para harcamayı seven, estetik kaygılar taşıyan bir erkek grubunun sayıca artmakta olduğunu göstermiştir. Söz konusu araştırmada “Kendinizi nasıl tanımlarsınız?” sorusuna, araştırmaya katılan erkeklerin %74’ünün “şefkatli”, % 39 “iddialı”, %32’sinin ise geleneksel erkeğin niteliklerin biri olan “otoriter” cevabı vermiştir (2006:198). Bedenine özen gösteren, ataerkil “erkeklik” kavramının argümanlarını sorgulayan yeni bir

erkek topluluğu, temsili ifadesini metroseksüel erkeklik söylemi içinde buluyor olabilir. Bir görüşe göre her dönemde metroseksüel nitelenmesi yakıştırılabilecek erkekler yaşamıştır. Post zamanların farkı bu kimlik biçiminin sayıca çok daha fazla erkeğin benimsediği bir fenomen haline gelmesidir.

Überseksüel kavramı ise, sisteme uymayı değil kendini ve ihtiyaçlarını bilmeyi öncelikli amaç olarak benimseyen “ideal erkek” ütopyasını ifade eder. Her iki kavram da modern erkek kimliğinin tersine erkeğin duygularına değer vermektedir. Spiderman benzetmesi kullanılarak örneklenen kavram hata yapan, bazen saf ve her zaman duygusal erkeği anlatır. Kavramın yaratıcıları “en iyi”, “en üstün” erkek idealini anlatmak için “über” kelimesini seçtiklerini söylemektedir. “Überseksüel erkek” kavramının kadın hareketine verilmiş en iyi cevap olduğu ileri sürülmektedir. Çünkü kavram kendisini kadınlar üzerinden tanımlamaya çalışmamaktadır. Überseksüel kadınlarla ilişkilere değil, erkekler arası dostluğa önem verir. Metroseksüel tamamen postmodern dönemin bir ürünüdür, kadınsı özelliklerini sergilemekten çekinmeyen, hatta feminenliğe öykünen bir doğası vardır. “Überseksüel” ise -geleneksel erkeğin halen silinemeyen zihinsel temsilinden olsa gerek- kendisini kadınsılaştırmadan bulma arayışı içindedir. Überseksüel erkeklik kavramı, erkeğin kendisini öteki üzerinden değil, “kimsenin ne düşündüğüne aldırmadan”, olduğu gibi, tanımlayabileceğini en azından bu potansiyeli taşıdığını ileri sürer. Überseksüel erkek de metroseksüel erkek gibi görünüşüne önem verir, ama söylem bunu kendini karşısındakinin gözü ile görerek beğenme, öteki üzerinden tanıma çabası değil, kendine değer vermesi şeklinde yorumlar. Her iki post erkek kimliği de tüketim toplumun üyesi olmayı memnuniyetle karşılar. Aralarındaki farkın metroseksüel erkeğin alışveriş yapmayı eğlence olarak görmesine karşın, überseksüel erkeğin benliğini besleyecek “koleksiyonunun zenginleştirilecek belli eşyaları satın almak için” alışveriş yaptığı ileri sürülür (Salzman, 2006: 133).

“Erkeklik” söyleminde iktidar mücadelesi sürmektedir. Modernizmin geleneksel erkek kavramı, postmodernizmin “erkek” tasarımları ile çatışma halindedir. Hegemonik iktidar halen geleneksel olandan yana tesis edilmiş gibi dursa da gelecekte iktidarın hangi kimlikte olacağını mücadele gösterecektir.

V. Değerlendirme: “Erkeklerin geleceği”

Modern toplum kendi çelişkilerini içinde taşır, bireysel bir kimlik tasarımı yaratır ama bu kimliği ayakta tutmaya yetecek koşulları temin etmez (Poole,1993). Rasyonel düşünen erkeğin kamusal alandaki hakimiyeti, özel alandan çıkmaması gereken irrasyonel kadın tarafından sona erdirilmiştir. Üstelik postfordist üretim biçimi erkeği farklı ve üstün kılan kas gücünü değersizleştirmiştir ve erkeği hakimiyet alanı olarak algıladığı iş dünyasında kadınla eşit şartlarda yarışmaya zorlamaktadır. Modern erkek bunalımdadır.

Günlük yaşam büyük bir hızla değişmekte ve “modern erkek” kimliğini sorgulayarak yeniden inşa etmeyi gerektirmektedir. Ataerkil aile yapısının çöküş sürecine girdiğini gösterir –tek ebeveynli aileler, işsiz babalar ve çalışan

anneleri içeren- bir toplumla uyumlu yaşamak için erkeklerin yeni bir kimlik tasarımına ihtiyacı vardır. Söylem alanı “postmodern erkek” denilebilecek bu yeni kimlik tasarımı üzerinde henüz hegemonik iktidarın hiçbir anlam lehine tesis edilemediğini göstermektedir. Ancak geleneksel/ataerkil erkek söylemi dirense de yakın gelecekte iktidar metroseksüel ve überseksüel erkek tasarımlarına geçecek gibi gözükmektedir.

Şüphesiz yeni “erkeklik” tanımı, modernizm tarafından toplumsal cinsiyetin kurgusal dünyası aracılığıyla kamusal ve özel alana hapsedilen kadınlar ve erkekler için özgürleşme umudu demektir. Ancak yıkım ve yeniden doğuş her zaman-zaten modernizmin özünde vardır. “Modern olmak kendimizi bize macera, iktidar, keyif, gelişme, kendimizi ve dünyayı dönüştürme vaat eden ve aynı zamanda sahip olduğumuz her şeyi, bildiğimiz her şeyi, büründüğümüz her kimliği yıkmaya tehdidinde bulunan bir çevrede bulmak demektir” (Berman, 1994: 52). Modern cinsiyet kalıpları yıkıldıktan sonra yerine gelecek olan neyi içeride neyi dışarıda bırakacaktır?

Bourdieu'nun habitus, Foucault'nun bio-iktidar kavramları ile kastettiği biçimde günlük yaşantımıza işlemiş toplumsal cinsiyet söylemlerinde konumlanmaktayız. Erkek ve kadını birbirine karşıt mevzilerde ve farklarına odaklanmış biçimde kavramamıza neden olan içinde yaşadığımız toplumsal yapıdır. Modern erkek ve kadın, kapitalist sistemin aktörleriydiler. Postfordizmin erkek aktörü ise metroseksüel ya da iberseksüel olacaktır.

Kadınların toplumsal cinsiyet rollerini sorgulama ve aşma çabaları erkekler için de ilham vericidir. Toplumsal cinsiyetin erkekler için çizilmiş sınırlarını aşarak, kadınlığı onaylama veya desteklemenin ötesinde onu bir “değer” olarak kabul edebilen (Atay, 2004: 29) bir zihin yapısına kavuşmaları tek çıkar yol gibi görünmektedir.

KAYNAKLAR

ATAY, Tayfun (2004), “Erkeklik En Çok Erkeği Ezer”. *Toplum ve Bilim: Erkeklik*. İstanbul: Birikim Yayıncılık, Güz 2004, 101. sayı

MARAL, Erol (2004), “İktidar, Erkeklik, Teknoloji”. *Toplum ve Bilim: Erkeklik*. İstanbul: Birikim Yayıncılık, Güz 2004, 101. sayı

ALEMDAROĞLU, Ayça & DEMİRTAŞ, Neslihan (2004), “Biz Türk Erkeklerini Böyle Bilmezdik”, *Toplum ve Bilim: Erkeklik*. İstanbul: Birikim Yayıncılık, Güz 2004, 101. sayı

AKYÜZ, Sinan (2005), *Etekli İktidar*, İstanbul: Alfa Yayıncılık

BAUMAN, Zigmund (2001), *Parçalanmış Hayat*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

BERMAN, Marshall (1994), *Katı Olan Her şey Buharlaşıyor*, İstanbul: Birikim Yayınları

BLY, Robert (1990), *Sert Erkek Güçlü Erkek*. İstanbul: Gendaş Yayıncılık

HARVEY, David (1999), *Postmodernliğin Durumu*, İstanbul: Metis Yayınları

KELLNER, Douglas (2004), “Popüler Kültür ve Postmodern Kimliklerin İnşası”, *Doğu Batı*, Ankara: Doğu Batı Yayınları

KOTTAK, Conrad Phillip (2001), *Antropoloji: İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış*, Ankara: Ütopya Yayınevi

LLOYD, Genevieve (1993), *Erkek Akıl*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

POOLE, Rose (1993), *Ahlak ve Modernlik*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

REAL, Terrence (2004), *Erkekler Ağlamaz*, İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık

SALZMAN, Maria (2006), *Erkeklerin Geleceği: Metroseksüellikten Überseksüelliğe*, İstanbul: Mediacat

SENNETT, Richard(1998), *Karakter Aşınması*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları